

Identifying Transparency Assessment Criteria for Islamic Parliament of Iran

Yahya Morattab*

Ph.D. Student of Public Administration, Institute for Management and Planning Studies, Tehran, Iran.

Vahid Yavari

Assistant Professor, Public Administration Department, Islamic Studies and Management Faculty, Imam Sadiq University, Tehran, Iran.

Received: 09/07/2021

Accepted: 06/11/2021

Abstract:

The Islamic Consultative Assembly is the main legislative, and policy-making body, and considered the most important body supervising laws in the Islamic Republic of Iran. Inefficiencies and the adoption of conflicting and inappropriate laws in the country's legislative system show that many factors involved in legislation remain hidden from the eyes of the public and experts. Creating transparency in the Islamic Consultative Assembly will increase people's control over the performance of their representatives, hold them accountable, reduce corruption, and consequently, increase the efficiency of the Islamic Consultative Assembly. Also, the lack of a comprehensive measure to assess the multidimensional transparency of Iran's Parliament has led to a narrow recognition of the issue. This study aims to identify the criteria for assessing the transparency of the Islamic Consultative Assembly. By reviewing global experiences and collecting the components of parliamentary transparency, a comprehensive framework was designed and provided to a focus group with twelve experts. For articulating the findings and completing the assessment framework, seven other experts were interviewed. After analyzing the interviews using content analysis methodology, the final framework for assessing the transparency of the Islamic Consultative Assembly with 12 dimensions and 108 components was obtained. Transparency in MP's performance, MP's conflicts of interest, committees, parliamentary groups, plenary sessions, bills, lobbying, parliamentary administration, parliamentary elections, parliamentary institutions, citizen participation, and quality of parliamentary data are the main dimensions of the final framework designed to assess the transparency of the parliament.

Keywords: Islamic Parliament of Iran, Transparency, Assessment Criteria, Public Surveillance.

Corresponding Author, Email: yahyamorattab@gmail.com

Original Article
DOI: 10.22034/jipas.2021.294315.1197.
Print ISSN: 2676-6256
Online ISSN: 2676-606X

شناسایی معیارهای ارزیابی شفافیت در مجلس شورای اسلامی

یحیی مرتب*

دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، گرایش تصمیم‌گیری و خط‌مشی‌گذاری عمومی، مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی، تهران، ایران.

وحید یآوری

استادیار گروه مدیریت دولتی دانشکده معارف اسلامی و مدیریت دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران.

پذیرش: ۱۴۰۰/۰۸/۱۵

دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۱۸

انجمن علمی مدیریت دولتی ایران

چکیده: مجلس شورای اسلامی اصلی‌ترین نهاد تقنینی، وضع خط‌مشی‌ها و همچنین نظارت بر قوانین در جمهوری اسلامی ایران است. وجود ناکارآمدی‌ها و تصویب قوانین متعارض و ناکارآمد در نظام قانون‌گذاری کشور نشان از آن دارد که بسیاری از عوامل دخیل در قانون‌گذاری از چشم مردم و خبرگان جامعه مخفی می‌ماند. ایجاد شفافیت در مجلس شورای اسلامی موجب می‌شود تا نظارت مردم بر عملکرد نمایندگانشان بالاتر رود، نمایندگان پاسخگو باشند، فساد کاهش یابد و به تبع، کارایی مجلس شورای اسلامی افزایش یابد. همچنین نبود ابزاری جامع برای ارزیابی شفافیت همه‌جانبه مجلس شورای اسلامی موجب شده است که شناخت این مسئله تنها به مؤلفه‌هایی جزئی محدود شود. هدف این پژوهش شناسایی معیارهای ارزیابی شفافیت مجلس شورای اسلامی است. در این پژوهش با بررسی تجربیات جهانی و گردآوری مؤلفه‌های شفافیت پارلمانی، چارچوب جامعی ساخته شد و در اختیار گروه کانونی با حضور دوازده نفر از خبرگان این حوزه قرار گرفت. برای تعمیق یافته‌ها و تکمیل چارچوب ارزیابی، با هفت نفر از دیگر خبرگان مصاحبه شد و پس از تحلیل مصاحبه‌ها به روش تحلیل مضمون، چارچوب نهایی ارزیابی شفافیت مجلس شورای اسلامی با ۱۲ بعد و ۱۰۸ مؤلفه به دست آمد. شفافیت در عملکرد نمایندگان، شفافیت در اطلاعات تعارض منافع نمایندگان، شفافیت کمیسیون‌ها، شفافیت فراکسیون‌ها، شفافیت صحن علنی، شفافیت طرح‌ها، شفافیت لابی‌گری، شفافیت امور اداری مجلس، شفافیت انتخابات مجلس، شفافیت نهادهای مرتبط با مجلس، مشارکت شهروندان و کیفیت اطلاعات مجلس، ابعاد اصلی چارچوب نهایی تشکیل شده جهت ارزیابی شفافیت مجلس شورای اسلامی است.

واژگان کلیدی: مجلس شورای اسلامی، شفافیت، معیارهای ارزیابی، نظارت مردم.

* نویسنده مسئول: yahyamorattab@gmail.com

نوع مقاله: پژوهشی

DOI: 10.22034/jipas.2021.294315.1197

شاپا چاپی: ۶۲۵۶-۲۶۷۶

شاپا الکترونیک: ۲۶۷۶-۶۰۶X

مقدمه

در قرن اخیر، پارلمان‌ها همواره توجه زیادی را در عرصه بین‌المللی و ملی به خود جلب کرده‌اند. شهروندان و سازمان‌های مردم‌نهاد اهمیت پارلمان‌ها و جایگاه آن‌ها را در حکمرانی دموکراتیک، به خاطر نقش مهم آن‌ها در قانون‌گذاری، نظارت بر قوه مجریه و نیز نمایندگی از منافع شهروندان، درک کرده‌اند (Mandelbaum, 2011). پارلمان‌ها از اصلی‌ترین ارکان ایجاد دموکراسی و حکمرانی خوب در کشورها هستند و نقش کلیدی در ایجاد یک حکومت پاسخگو و کارآمد ایفا می‌کنند (Prasojo, 2009).

پارلمان‌ها، نهادهایی مردمی هستند و به عنوان بخشی از حکومت‌های دموکراتیک، این امکان را برای شهروندان فراهم می‌کنند که به فرایندهای سیاست‌گذاری متصل شوند و با ایجاد روش‌هایی برای مهار قوه مجریه باعث می‌شوند که آن‌ها پاسخگو باشند. آن‌ها به عنوان محلی برای بحث‌های آگاهانه درباره مسائل مربوط به شهروندان، وظیفه ایجاد تعادل و توازن میان منافع متعارض و تبدیل آن به قانون و تضمین اجرای موفقیت‌آمیز آن‌ها را دارند (Transparency & Accountability Initiative, 2011). این نهاد، برای بازتاب کردن نظرات شهروندان در فرایند قانون‌گذاری تأسیس شده‌اند. لازمه این هدف، ارتباط مستمر میان شهروندان و پارلمان است، به همین جهت، امروزه بسیاری از مردم جهان خواستار دسترسی بیشتری به داده‌های پارلمانی هستند (Kassem, 2017).

مشارکت شهروندان در دموکراسی با رأی دادن پای صندوق‌های رأی آغاز می‌شود؛ اما صرف انتخابات برای تضمین پاسخگویی مقامات منتخب کافی به نظر نمی‌رسد. بنابراین هرچند انتخابات شرط لازم برای ایجاد دموکراسی و استقرار آن است، اما شرط کافی نیست (هاشمی و عدالت‌جو، ۱۳۹۰). شناخت و آگاهی از فرایندها و روندهای موجود در پارلمان‌ها برای مردم یک امر حیاتی در راستای نظارت آن‌ها بر عملکرد نمایندگان خود و همچنین جلوگیری از فساد و ناکارآمدی این نهاد مهم است.

شفافیت به عنوان یکی از ارکان مبارزه با فساد و نیز یکی از اصول حکمرانی خوب (Jiménez & Albalate, 2018; Lafe & Shahini, 2019)، که دارای اثراتی همچون افزایش کارآمدی و بهره‌وری، کاهش هزینه‌ها، افزایش مشارکت شهروندان در حاکمیت و از جمله در پارلمان است، هم‌اکنون در پارلمان‌های مختلف جهان به عنوان یکی از اصلی‌ترین موضوعات مورد توجه قرار گرفته است (Mendel, 2005).

توسعه و تقویت شفافیت پارلمانی در سال‌های اخیر به عنوان یکی از راهکارهای نظارت

مردمی بر پارلمان و همچنین مشارکت آن‌ها در فرایند قانون‌گذاری در کشورهای مختلف مطرح شده است (Jędrzejowska, 2012). این مفهوم بر ارائه اطلاعات پارلمانی به صورت دقیق و با قالب‌های استاندارد به منظور استفاده بهتر از این اطلاعات تأکید می‌کند. شفافیت موجب می‌گردد تا ارتباطات دوسویه میان مردم و نمایندگان پارلمان افزایش یابد (دلاورپور اقدم، ۱۳۹۴).

شفافیت پارلمانی در مجلس شورای اسلامی به عنوان اصلی‌ترین نهاد تقنینی کشور (شعبانی، ۱۳۹۱:۱۵۸) موضوع نسبتاً جدیدی تلقی می‌گردد و به همین علت، ابعاد و مؤلفه‌های آن به‌طور کامل مورد بررسی قرار نگرفته است. فرایند قانون‌گذاری و خطامشی‌گذاری در مجلس شورای اسلامی همانند یک جعبه سیاه است که طرح‌ها و لوایح و دیگر موضوعات به عنوان ورودی وارد این سیستم می‌شوند؛ اما فرایند بررسی و اعمال نظر نمایندگان بر روی طرح‌ها و لوایح برای کسی جز نمایندگان مجلس مشخص نیست. در این فرایند مبهم، ممکن است طرح‌ها و لوایح با هدفی خاص در دستور کار مجلس شورای اسلامی قرار گیرند اما ممکن است قوانین مصوب با اهداف اولیه طراحان فاصله زیادی داشته باشد. فهم این آسیب، درک دیگر مشکلات موجود در عرصه اجرا و ناکارآمدی‌های متعدد را آسان می‌کند. به عبارت دیگر، عدم شفافیت در مجلس شورای اسلامی - که ریل‌گذار و تعیین‌کننده راه دیگر ارگان‌های حاکمیتی است - موجب ایجاد قوانینی می‌گردد که مشکلات متعددی را در اجرا در پی خواهد داشت.

با وجود ارتقای مؤلفه‌های شفافیت نهاد قانون‌گذاری در کشور بعد از انقلاب اسلامی ایران و همچنین بهبود برخی از مؤلفه‌های شفافیت، نظیر شفافیت مذاکرات صحن علنی مجلس، انتشار مصوبات جلسات کمیسیون‌ها، اعلام دستور جلسه و تقویم کاری مجلس، ثبت و انتشار متن و مشخصات هدف نمایندگان از استیضاح و ...، اما نبود یک رویکرد جامع به شفافیت مجلس شورای اسلامی و عدم بررسی همه‌جانبه شفافیت در تمام ارکان مجلس شورای اسلامی، به معنای فراهم نبودن زمینه لازم برای نظارت دقیق، همه‌جانبه و مؤثر مردم بر عملکرد نمایندگان خویش در این نهاد است. وجود تعارض منافع میان منافع شخصی، حزبی، گروهی و ... با منافع عمومی مردم و مصالح کلی کشور، وجود انواع فسادها از تطمیع و تهدید و رشوه و لابی‌گری‌های نامناسب و سفرهای بی‌مورد و غیرضروری نمایندگان مجلس تا عدم مشارکت خبرگان و اساتید و صاحب‌نظران هر حوزه در قانون‌گذاری، عدم مسئولیت‌پذیری و عدم پاسخگویی نمایندگان مجلس در قبال طرح‌های ارائه‌شده خود و آرائی که در هر موضوع اظهار می‌نمایند، عدم دسترسی مناسب و بهنگام مردم، پژوهشگران و خبرگان به اسناد مهم و اطلاعات به‌روز از اتفاقات مجلس، همگی از جمله مشکلاتی است که بخش معتناهی از آن‌ها را می‌توان معلول نبود شفافیت کامل و همه‌جانبه در مجلس شورای اسلامی دانست.

نبود یک چارچوب جامع از ابعاد و مؤلفه‌های اصلی شفافیت پارلمانی در کشور، باعث عدم شناخت عمیق‌تر از این موضوع شده است و به تبع امکان ارزیابی میزان شفافیت پارلمانی مجلس شورای اسلامی و مقایسه آن با دیگر پارلمان‌ها در جهان را سلب کرده است. این پژوهش بر آن است که با جمع‌آوری و بررسی چارچوب‌های شفافیت پارلمانی کشورهای مختلف جهان، چارچوبی بومی را بر اساس اقتضات مجلس شورای اسلامی طراحی کرده و بستری برای سنجش میزان شفافیت نهاد قانون‌گذاری در کشور ایجاد کند.

ادبیات نظری

در این قسمت ابتدا به تعاریف ارائه‌شده از شفافیت و سپس مفهوم شفافیت پارلمانی پرداخته شده است.

شفافیت

«شفافیت» یکی از پرکاربردترین واژه‌هایی است که امروزه از هر گوشه و کناری در رابطه با آن سخن گفته می‌شود. نه تنها مسؤولین که مردم نیز از هر قشری و رسانه‌های گوناگون از اهمیت و لازم بودن شفافیت سخن می‌رانند و همه بر وجود آن تأکید می‌کنند و شفافیت را مفهومی بدیهی تلقی می‌کنند.

دهخدا شفافیت را کلمه‌ای عربی از ریشه «شَف» به معنای «شفاف بودن، تابانی و درخشانی» می‌داند (دهخدا، ۱۳۷۲). دیگران نیز معانی متفاوتی از واژه شفافیت ارائه داده‌اند نظیر «ویژگی هر چیز لطیف و نازک که از پشت آن اشیای دیگر نمایان باشند» (عمید، ۱۳۸۱).

تعاریف متعددی از شفافیت بیان شده است که هر کدام شفافیت را از بعدی خاص در حاکمیت سنجیده است: میشل^۱ (1998) شفافیت را انتشار اطلاعات به صورت قاعده‌مند و دقیق بیان می‌کند؛ بلور و کافمن^۲ (2005) معتقدند جریان اطلاعات قابل اتکا و بهنگام اقتصادی، اجتماعی و سیاسی که برای همه ذی‌نفعان مرتبط در دسترس باشد را می‌توان شفافیت نامید؛ داربک و پاین^۳ (2002) وضوح و اثربخشی فعالیت‌ها با تأثیر بر سیاست عمومی را شفافیت می‌نامند؛ هولزner و هولزner^۴ (2006) هرگونه جریان آزاد اطلاعات را شفافیت می‌نامد؛ با توجه به تعریف بانک توسعه آسیایی^۵ (1995)، شفافیت در دسترس بودن اطلاعات برای عموم مردم و همچنین

1. Mitchell

2. Bellver & Kaufmann

3. Drabek & Payne

4. Holzner & Holzner

5. Asian Development Bank

وضوح قواعد، قوانین و تصمیم‌گیری‌های حاکمیتی برای جامعه است؛ سازمان شفافیت بین‌الملل^۱ (2021) نیز شفافیت را اصلی می‌داند که افراد از تصمیمات اداری، معاملات تجاری و امور خیریه‌ای که زندگی آن‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد آگاه باشند، نه تنها از تعداد و شیوه‌های تصمیم‌گیری، بلکه از وظایف و مسؤولیت‌های مدیران و مسئولان دولتی نیز مطلع باشند و رفتار و عملکرد آن‌ها قابل‌رؤیت، پیش‌بینی و درک باشد. به عبارتی می‌توان گفت که شفافیت به یک مفهوم سهل و ممتنع تبدیل شده است که ظاهری ساده و بدیهی اما باطنی پیچیده و پر از ابهام و مسئله را تشکیل می‌دهد (باوری و مرتب، ۱۳۹۵).

در این دوران شفافیت به یکی از مهم‌ترین موضوعات بحث‌انگیز در سراسر جهان در هر سازمانی اعم از کوچک و بزرگ، عمومی یا خصوصی تبدیل شده است و به دلیل نقشی که در کاهش فساد دارد (Bobonis et al. 2019; Jimnez & Albalate. 2018)، به تعبیر برخی (ark & Blenkinsopp, 2011 & Heald, 2012) اهمیت «شبه‌دینی» در طراحی ساختار حاکمیت و سازمان‌ها یافته است.

«شفاف‌سازی» به صورت کلی به سه بخش اصلی تقسیم‌بندی می‌شود که در جدول مشخص شده است.

جدول ۱. انواع شفاف‌سازی (بالکین، ۱۹۹۱، به نقل از سعید و رحمانی‌زاده، ۱۳۸۱: ۸۸)

ردیف	انواع شفاف‌سازی	توضیح
۱	شفاف‌سازی اطلاعاتی	اطلاع مردم از بازیگران و تصمیمات حکومتی و دسترسی به اطلاعات حکومتی
۲	شفاف‌سازی مشارکتی	مشارکت همه مردم در تصمیمات سیاسی، به طور شخصی یا از طریق نمایندگان خود به صورت شفاف
۳	شفاف‌سازی پاسخگویی	پاسخگویی حکومت یا هر نهاد تصمیم‌گیرنده، هنگام تخلف از قانون یا هنگامی که عملکرد آن‌ها تأثیر جدی بر منافع مردم داشته باشد

شفافیت پارلمانی

شفافیت پارلمانی به حق دسترسی مردم به اطلاعات پارلمانی تأکید دارد و تلاش دارد تا با ارائه اطلاعات عملکردی پارلمان و نمایندگان پارلمان، زمینه را برای نظارت بر رفتار نمایندگان و عملکرد آن‌ها توسط مردم فراهم کند و همچنین از مشارکت آن‌ها در امور قانون‌گذاری اطمینان حاصل کند (Transparency & Accountability Initiative, 2013).

1. Transparency International

شفافیت یکی از اصلی‌ترین بنیان‌ها برای ایجاد پاسخگویی در پارلمان‌ها برشمرده شده است. شفافیت در پارلمان نیاز به آزادی اطلاعات، دسترسی عموم به اسناد و اطلاعات و ضمانت قانونی برای این دسترسی دارد (Prasoj, 2009:15). اتحادیه بین پارلمانی، پارلمانی را دموکراتیک می‌داند که نماینده آحاد سیاسی و اجتماعی مردم باشد، در عملکرد خود شفاف باشد، مردم و گروه‌های ذی‌نفع بتوانند در آن مشارکت داشته باشند، عملکرد قابل اتکایی داشته باشد و در سازمان‌دهی و انجام کار خود مؤثر باشد.

اتحادیه بین پارلمانی^۱ در یکی از مهم‌ترین اسناد خود (Beetham, 2007)، مهم‌ترین ارزش‌های پایه‌ای هر پارلمان را برشمرده است که در جدول ۱ قابل مشاهده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، شفافیت یکی از مهم‌ترین ارزش‌ها و اهداف پایه‌ای برای پارلمان برشمرده شده است. پارلمانی که رفتار نمایندگان و فرایندهای قانون‌گذاری در آن قابل نظارت و پیگیری است و همچنین بستر مشارکت مردم در این فرایندها نیز مهیا شده است.

جدول ۱. ارزش‌ها و اهداف پایه پارلمان (Beetham, 2007)

ارزش‌های پایه پارلمان	توضیحات
نماینده‌گی	پارلمان منتخبی که به‌صورت نماینده سیاسی و اجتماعی جامعه خود است که به‌طور مساوی فرصت را برای تمامی اعضای خود برای انجام وظایفشان مهیا می‌کند.
شفافیت	پارلمانی که برای ملت خود شفاف است و رفتار نمایندگان و فرایندهای قانون‌گذاری در آن قابل نظارت است
مشارکت	به مشارکت‌گیری مردم و دیگر نهادهای مدنی در فرایندهای پارلمانی و قانون‌گذاری
پاسخگویی	نمایندگان پارلمان که نسبت به حوزه انتخابیه خود و همچنین صداقت در رفتارهایشان پاسخگو هستند
اثرگذاری	مؤثر در تمامی سطوح ملی، محلی و بین‌المللی ناظر به ارزش‌های پارلمانی

مطالعات و تجربیات بین‌المللی به‌خوبی نشان می‌دهد که ایجاد شفافیت در ارکان قانون‌گذاری هر کشوری باعث رشد کیفیت در قانون‌گذاری و مشارکت خبرگان در خط‌مشی‌گذاری‌های پارلمان می‌شود و همچنین باعث می‌شود تا از فسادهای موجود در پارلمان‌های دنیا جلوگیری به عمل آید. با ایجاد شفافیت در رفتار، هزینه‌های مصرف‌شده، هدیه‌های دریافتی نمایندگان، شفافیت در آراء، شفافیت در لابی‌گری‌ها و کسانی که در تصمیم‌گیری‌های نمایندگان مؤثرند، شفافیت و مشارکت‌گیری از خبرگان هر حوزه برای تصویب قوانینی مرتبط و مفید و ... و به‌طور کلی شفافیت در غالب ارکان پارلمان، می‌تواند از ایجاد قوانین

1. Inter-Parliamentary Union (IPU)

مخل پیشرفت کشور جلوگیری کرد (Transparency & Accountability Initiative, 2013:218).

از نظر بیتام^۱ (2007) شفافیت در پارلمان‌ها می‌تواند اثرات قابل توجهی داشته باشد. از جمله این اثرات می‌توان به ارتقاء مشروعیت پارلمان، تضمین بیان و پیگیری منافع شهروندان در پارلمان، مشارکت شهروندان در فرایند قانون‌گذاری، تلاش بیشتر پارلمان برای آگاه‌سازی مردم، اتصال شهروندان به پارلمان، پاسخگویی نمایندگان نسبت به شهروندان و توانمندسازی شهروندان برای آگاهی از عملکرد پارلمان اشاره کرد. پراسوجو^۲ (2009:15) معتقد است که شفافیت در پارلمان در سه حوزه اصلی باید نمود پیدا کند:

- افشای اطلاعات در تمامی زمینه‌هایی که پارلمان در آن‌ها مسؤولیت و وظیفه‌ای دارد، نظیر تمامی آنچه که در جلسات، پیش‌نویس طرح‌ها و لوایح، فرایند تصویب قوانین و لابی‌گری با نمایندگان پارلمان مطرح می‌شود تا تصمیمات و نتایجی که پس از بحث و گفتگوی نمایندگان در جلسات به دست می‌آید؛
 - در دسترس بودن تمامی اسناد برای مردم برای دسترسی آسان به اطلاعات پارلمانی؛
 - مبانی قانونی برای اجرایی شدن حق مردم در راستای دسترسی به اطلاعات پارلمانی.
- به این ترتیب اگر پارلمان تمامی اطلاعات خود را نظیر گفتگوها، گزارش‌ها، مشروح مذاکرات جلسات، گزارش‌های عملکردی و اطلاعات مالی خود برای عموم در دسترس بگذارد، به‌طور خودکار نسبت به وظایف و عملکرد خود پاسخگو خواهد شد. همچنین پراسوجو معتقد است که تمامی فرایند تصمیم‌سازی در پارلمان‌ها باید شفاف باشد. تصمیم در رابطه با تصویب یا رد یک لایحه یا طرح و یا اختیار استفاده از بودجه برای دولت و یا نظارت‌هایی که پارلمان بر قوه مجریه انجام می‌دهد همگی باید زیر نظر عموم مردم و با مشورت مردم انجام گیرد (Prasojo, 2009:19). علاوه بر این، روابط مستمر بین مردم و پارلمان زمانی وجود خواهد داشت که دسترسی و فرصت‌ها به‌صورت قانونی و رسمی برای مردم فراهم شود تا اطلاعات مربوط به هر آنچه که در پارلمان روی می‌دهد را به دست آورند.

مالکیت اطلاعات پارلمانی

یکی از مسائل مهم در ایجاد پارلمانی شفاف، توجه به این نکته است که اساساً داده‌ها و اطلاعات

تولیدشده در پارلمان متعلق به کیست. اگر اطلاعات پارلمانی را متعلق به مردم بدانیم، عدم انتشار و ارائه آن‌ها محروم کردن مردم از حق اطلاعاتی و در نتیجه محروم کردن آن‌ها از نظارت بر نمایندگان خود و عدم مشارکت آن‌ها خواهد شد.

بیانیه شفافیت پارلمانی^۱ (2012) بیان می‌دارد که: «اطلاعات تولیدشده در پارلمان یا برای پارلمان همگی متعلق به مردم است؛ چراکه پارلمان برای نمایندگی از منافع مردم ایجادشده است. اما با این حال برخی از پارلمان‌ها دسترسی شهروندان به این اطلاعات را محدود می‌کنند که این محدودیت موجب عدم مشارکت عمومی در گفتگوهای مهم سیاسی می‌شود. منظور از ارائه اطلاعات پارلمانی، اطلاعاتی است که پارلمان همیشه به عنوان یک روال باید در اختیار مردم قرار دهد و تنها با درخواست مردم این اطلاعات را ارائه ندهد. همچنین اطلاعاتی که پارلمان به مردم ارائه می‌دهد باید در قالب‌ها و فرمت‌هایی ارائه شود که مردم برای استفاده مجدد از آن‌ها محدود نشوند».

کمیسیون حقوق بشر آفریقا^۲ (2002) در اعلامیه اصول آزادی بیان در آفریقا^۳ بیان می‌کند که نهادهای حاکمیتی و عمومی اطلاعات را برای خودشان نگاهداری نمی‌کنند و هر فرد حق دسترسی به این اطلاعات را بر اساس قوانین دارد. همچنین کنفدراسیون پارلمانی قاره آمریکا^۴ در بیان معیارهای پارلمان‌های کشورهای قاره آمریکا^۵ (2011)، اطلاعاتی که مربوط به قانون‌گذاری می‌باشند را حق اساسی برای شهروندان می‌داند و بر این اساس عنوان می‌کند که باید این اطلاعات برای عموم مردم در دسترس باشند. از این رو مالکیت عمومی اطلاعات پارلمانی نشان از این دارد که پارلمان‌ها باید اطلاعات را به صورت فعالانه منتشر کنند. انتشار فعالانه اطلاعات به این معناست که نهادهای عمومی قبل از درخواست مردم، اطلاعات را به صورت پیش‌فرض بر وبسایت پارلمان قرار دهند.

با این پیش‌فرض، پارلمان موظف است که موارد استثنا از ارائه اطلاعات پارلمانی را به صورت دقیق مشخص کند. این استثنائات به دقت باید در قوانین توضیح داده شده باشند و مردم از آن‌ها اطلاع یابند.

1. Declaration of Parliamentary Openness
2. African Commission on Human and Peoples' Rights
3. Declaration of Principles on Freedom of Expression in Africa
4. The Parliamentary Confederation of the Americas (COPA)
5. Benchmarks for the Parliaments of the Americas

بیانیه شفافیت پارلمانی

بیانیه شفافیت پارلمانی در ۳۰ آوریل ۲۰۱۲ در واشنگتن، به میزبانی موسسه دموکراتیک ملی^۱، بنیاد سان لایت^۲ و شبکه شفافیت قانون گذاری آمریکای لاتین^۳ با تجمع سازمان های ناظر بر پارلمان از ۳۸ کشور جهان، با هدف افزایش دسترسی عموم به اطلاعات پارلمانی برای افزایش نظارت بر عملکرد، افزایش شفافیت و بهبود عملکرد پارلمان های جهان نوشته شده است و به امضای این ۳۸ کشور رسیده است (OpeningParliament, 2012).

این بیانیه هدف خود را ایجاد بستری برای افزایش تعهدات ناظر بر شفافیت و مشارکت هر چه بیشتر شهروندان در امور پارلمانی بیان می کند. همچنین ارائه داده های پارلمانی با استانداردهای استفاده پذیر جهت توانمندسازی مردم برای نظارت بر پارلمان، از دیگر اهداف این بیانیه ذکر شده است (OpeningParliament, 2012).

این بیانیه شامل چهار بخش اصلی و ۴۴ ماده است. بخش های اصلی این بیانیه در شکل ۱ بیان شده است.

شکل ۱. بخش های اصلی بیانیه شفافیت پارلمانی (OpeningParliament, 2012)

این بیانیه به عنوان یک الگو برای حرکت به سوی دستیابی به شاخص های مختلف آن در نظر گرفته شده است. کشورهایی که این بیانیه را امضا کرده اند در تلاش اند تا شاخص های پارلمانی خود را هر چه بیشتر به این بیانیه نزدیک کنند تا از مزایای اصلی شفافیت پارلمانی که افزایش کارایی پارلمان، جلوگیری از فساد و مشارکت مردم در فرایند تقنینی است استفاده کنند.

بر اساس این بیانیه سازمان‌های مختلفی به ارزیابی میزان شفافیت پارلمان‌های خود پرداخته‌اند. دفتر سازمان شفافیت بین‌الملل در گرجستان^۱، در پی جلوگیری از فساد و ناکارآمدی پارلمان این کشور، در پژوهشی مبتنی بر بیانیه شفافیت پارلمانی به ارزیابی و امتیازدهی این پارلمان پرداخته است. در این پژوهش (Oniani et al. 2016) میزان انطباق پارلمان گرجستان با مواد بیانیه شفافیت پارلمانی با امتیازهایی از یک تا پنج امتیازدهی شده‌اند. در این ارزیابی، هر کدام از مواد بیانیه شفافیت پارلمانی به مضامین اصلی خود تقسیم‌بندی شدند و میزان انطباق پارلمان گرجستان با هر کدام از مضامین امتیازدهی شدند و نهایتاً میانگین همه مضامین ذیل یک ماده، نمره انطباق پارلمان با ماده مورد نظر را نشان می‌داد.

سازمان ناظر بر پارلمان «مرکز پژوهش‌های شفافیت و پاسخگویی»^۲ در صربستان، با طراحی چارچوبی مبتنی بر بیانیه شفافیت پارلمانی، در سه مؤلفه کلی «دسترسی به اطلاعات پارلمانی»، «ترویج فرهنگ شفافیت پارلمانی» و «شفافیت اطلاعات پارلمانی» مجموعاً با ۱۲۳ مؤلفه، شفافیت پارلمان صربستان و کشورهای حوزه بالکان را ارزیابی کرده است. این پژوهش، بودن یا نبودن هر یک از این شاخص‌ها را در شش کشور (مونته‌نگرو، صربستان، آلبانی، کرواسی، مقدونی و بوسنی و هرزگوین) مورد بررسی قرار داده است و نهایتاً کشورها را مبتنی بر این شاخص‌ها از لحاظ شفافیت پارلمانی، در سه دور ارزیابی کرده است (Center for Research Transparency and Accountability, 2014, 2016, 2018).

چارچوب‌های ارزیابی شفافیت پارلمانی

چارچوب‌های ارزیابی شفافیت پارلمانی، چارچوب‌هایی برای نمره‌دهی و شناخت وضعیت موجود هر یک از پارلمان‌ها نسبت به شاخص‌های شفافیت پارلمانی هستند که اغلب مبتنی بر بیانیه شفافیت پارلمانی اجرا شده‌اند. بسیاری از کشورها، پارلمان کشور خود را با شاخص‌های موجود برای شفافیت پارلمانی سنجیده‌اند و یا خود شاخص‌هایی را برای شفافیت پارلمانی تعیین کرده‌اند و بر اساس آن نمره داده‌اند.

به طور کلی، با مطالعات صورت گرفته، سه چارچوب ارزیابی شفافیت پارلمانی شناسایی شد که غالب آن‌ها نیز مبتنی بر مفاهیمی است که در بیانیه شفافیت پارلمانی مطرح شده است:

۱. چارچوب ارزیابی مؤسسه دموکراتیک ملی (OpeningParlData, 2016) جهت ارزیابی شفافیت پارلمان‌های کشورهای جهان طراحی شده است و تاکنون ۳۹ کشور با این چارچوب ارزیابی شده‌اند؛
۲. چارچوب ارزیابی شفافیت پارلمانی شبکه شفافیت پارلمانی آمریکای لاتین

1. Transparency International Georgia

2. Center for Research Transparency and Accountability

(TransparenciaLegislativa, 2011, 2014, 2016, 2018 & 2020) توسط مؤسسه‌ای با همین نام برای ارزیابی شفافیت کشورهای آمریکای لاتین ایجاد شده است و تاکنون در پنج مرحله در سال‌های ۲۰۱۱، ۲۰۱۴، ۲۰۱۶، ۲۰۱۸ و ۲۰۲۰ پارلمان کشورهای آمریکای لاتین شامل کشورهای شیلی، کاستاریکا، کلمبیا، پاراگوئه، مکزیک، آرژانتین، گواتمالا، اکوادور، پرو، پاناما، بولیوی، هندوراس و ونزوئلا را از جهت شفافیت ارزیابی کرده است؛

۳. چارچوب ارزیابی اندیشکده شفافیت برای ایران (شفافیت برای ایران، ۱۳۹۵) علاوه بر ایجاد یک چارچوب جامع از معیارهای ارزیابی شفافیت مجلس شورای اسلامی، وضعیت وجود و عدم وجود هر کدام از شاخص‌ها را نیز در مجلس شورای اسلامی مشخص کرده است. هر کدام از چارچوب‌های ذکر شده دارای چند بعد اصلی و چندین مؤلفه برای ارزیابی شفافیت پارلمانی هستند. در جدول ۲ مؤلفه‌های اصلی هر کدام از چارچوب‌های معرفی شده، ذکر شده‌اند.

جدول ۲. ابعاد اصلی چارچوب‌های ارزیابی شفافیت پارلمانی

تعداد مؤلفه‌ها	ابعاد اصلی	موسسه / نهاد
۱۷	شفافیت صحن علنی	موسسه دموکراتیک ملی
۱۲	شفافیت کمیسیون‌ها	
۸	شفافیت عملکرد نمایندگان پارلمان	
۱۱	دسترسی شهروندان به اطلاعات پارلمانی	
۴	مشارکت شهروندان	
۵	شفافیت امور اداری پارلمان	
۲	اخلاقیات پارلمانی	
۵۹	مجموع	
۱۵	قانون و مقررات	شبکه شفافیت پارلمانی آمریکای لاتین
۸	سازوکارهای مشارکت شهروندان و پاسخگویی پارلمان	
۱۳	عملکرد کنگره	
۱۰	بودجه و مدیریت اداری پارلمان	
۴۶	مجموع	
۱۱	عملکرد نمایندگان	اندیشکده «شفافیت برای ایران»
۹	کمیسیون‌های مجلس	
۹	صحن علنی مجلس	
۸	امور اداری مجلس	
۱۰	مرکز پژوهش‌ها و کتابخانه	
۳	سازمان‌های مردمی ناظر بر پارلمان	
۵۰	مجموع	

روش‌شناسی پژوهش

در پژوهش حاضر پس از مطالعات کتابخانه‌ای و جمع‌آوری پیشینه پژوهش، با انجام مطالعه تطبیقی، چارچوب‌های ارزیابی شفافیت پارلمانی کشورهای مختلف مورد بررسی قرار گرفت. پس از آن، با تجزیه و تحلیل چارچوب‌های ارزیابی شفافیت پارلمانی ابعاد و مؤلفه‌های جدیدی ایجاد شد و دسته‌بندی نوینی از چارچوب به دست آمد و بدین ترتیب چارچوب منتخب پژوهش ساخته شد. سپس جهت اعتباربخشی و تکمیل چارچوب به دست آمده و همچنین ایجاد چارچوبی بومی و مبتنی بر ارزش‌های درونی حاکمیت جمهوری اسلامی، جلسه گروه کانونی شامل خبرگان این حوزه تشکیل شد. شکل ۲ فرایند کلی روش پژوهش را به تصویر کشیده است.

شکل ۲. فرایند کلی روش پژوهش

برای اجرای جلسه گروه کانونی، ابتدا، ۲۰ نفر از خبرگان این حوزه شناسایی شدند، برای همه آن‌ها دعوت‌نامه تهیه شد و به جلسه دعوت شدند. پیش از برگزاری جلسه، محققین با هر کدام از خبرگان جلسه مقدماتی برگزار کردند و آن‌ها را نسبت به موضوع بحث توجیه و نتایج مطالعات اولیه صورت گرفته در اختیار آن‌ها قرار گرفت. با توجه به مشغله هر کدام از مهمانان مدعو در

جلسات گروه کانونی، زمان کوتاه این گونه جلسات و تلاش برای بهره بردن از نظرات همه مهمانان، توجیه پیشینی آن‌ها قبل از جلسه، موجب بهبودی و دریافت اطلاعات دقیق‌تری برای محققین خواهد بود. لذا پژوهشگرانی که قصد استفاده از این روش را دارند می‌توانند برای نیل به نتایج بهتر این نکته را مد نظر قرار دهند. در نهایت جلسه گروه کانونی با حضور ۱۲ نفر از مهمانان تشکیل شد.

ترکیب اعضای جلسه گروه کانونی به شرح زیر است:

- برخی از اعضای هیأت رئیسه دوره دهم مجلس شورای اسلامی؛
- جمعی از نمایندگان مجلس شورای اسلامی در دوره‌های مختلف؛
- پژوهشگران مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی و دیگر پژوهشگاه‌ها و اندیشکده‌های مرتبط.

در جلسه گروه کانونی تمامی ابعاد و مؤلفه‌های جمع‌آوری شده از چارچوب‌های پیشین ارائه و مورد بحث و بررسی قرار گرفت. بر اساس داده‌های گردآوری شده از جلسه گروه کانونی، برخی از مؤلفه‌ها تأیید، رد، اضافه و برخی نیز حذف شدند و چارچوب پژوهش مجدداً بازآرایی شد. چارچوب حاصل از برگزاری گروه کانونی شامل ۱۲ بعد و ۸۱ مؤلفه اصلی بود.

مطابق با اطلاعات به‌دست‌آمده از جلسه گروه کانونی و به‌روزرسانی چارچوب ارزیابی شفافیت پارلمانی به‌وسیله بیانان خبرگان، برای فهم بهتر و عمیق‌تر مؤلفه‌های شفافیت پارلمانی، با هفت تن دیگر از خبرگان، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته صورت گرفت. بسط و تفسیر نظرات ۱۲ خبره در جلسه گروه کانونی و همچنین تکمیل و تنقیح نظرات آنان، از جمله علل مصاحبه با خبرگان جدید در این مرحله بوده است. غالب خبرگانی که مصاحبه با آنان صورت گرفت کسانی بودند که برای حضور در جلسه گروه کانونی دعوت شده بودند و بعضاً با آن‌ها جلسه توجیهی نیز برگزار شده بود ولی نتوانسته بودند در جلسه شرکت کنند. از همین رو با مصاحبه‌های صورت گرفته، محققین توانستند نظرات تعداد بیشتری از خبرگان را به دست آورند.

پیش از برگزاری جلسات مصاحبه، با توجه به اطلاعات به‌دست‌آمده از جلسه گروه کانونی، لیستی از سؤالات شامل ۶ سؤال اصلی و ۲ سؤال فرعی تنظیم شد. با توجه به گستردگی موضوعات مرتبط با مجلس شورای اسلامی، رویکرد نیمه‌ساختار یافته برای جلسات مصاحبه انتخاب شد تا خبرگان علاوه بر پاسخ به سؤالات اساسی پژوهش، نکات مد نظر خویش را در رابطه با اصل موضوع مورد بررسی یعنی شفافیت مجلس شورای اسلامی و دیگر ابعادی که احتمالاً از دید محققین پنهان مانده، بیان کنند.

از مصاحبه‌های صورت گرفته، ۱۸۶ مضمون پایه استخراج شد که برخی از آن‌ها تأییدکننده

مؤلفه‌ها و برخی نیز مؤلفه‌های جدیدی را به چارچوب پژوهش اضافه می‌کرد. جدول تعداد مؤلفه‌های تأییدشده و تعداد مؤلفه‌های اضافه‌شده به چارچوب پژوهش با استفاده از مضامین مستخرج را نشان می‌دهد.

جدول ۴. تعداد مؤلفه‌های تأییدشده/اضافه‌شده به چارچوب پژوهش و مضامین تأییدکننده آن‌ها

تعداد مضامین	تعداد مؤلفه‌ها	مؤلفه‌های تأییدشده/اضافه‌شده
۴۹	۲۷	مؤلفه‌های تأییدشده چارچوب پژوهش با استفاده از مضامین
۳۱	۲۷	مؤلفه‌های اضافه‌شده به چارچوب پژوهش با استفاده از مضامین

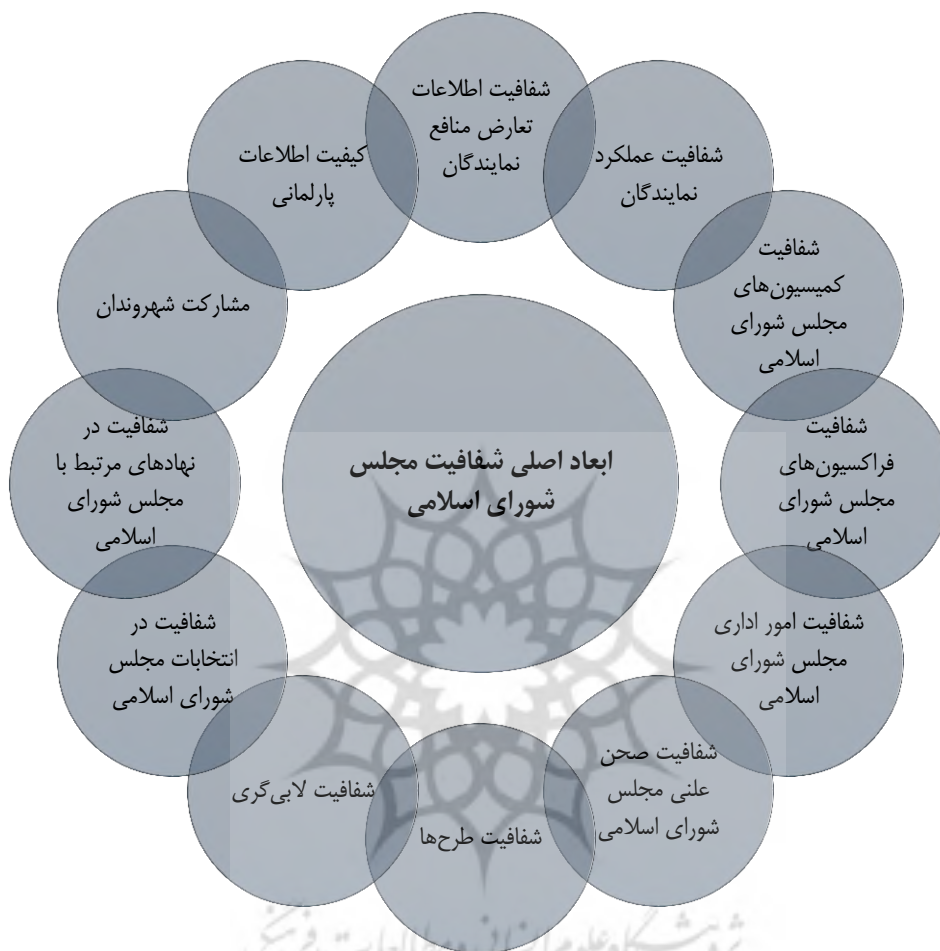
بر اساس پژوهش عابدی جعفری و دیگران (۱۳۹۰)، مضامین یا الگوهای موجود در داده‌ها را می‌توان به شیوه استقرائی (از پایین به بالا) یا شیوه قیاسی (از بالا به پایین) شناسایی کرد. روش استقرایی، داده‌محور است. این شیوه تحلیل مضامین تا حدودی شبیه تئوری داده بنیاد است. در این شیوه، فرایند کدگذاری داده‌ها بدون تلاش جهت انطباق آن با چارچوب کدگذاری از قبل تهیه شده صورت می‌گیرد.

اما در شیوه قیاسی که نظریه‌محور است، تحلیل مضمون بر اساس علاقه نظری یا تحلیلی پژوهشگر به یک موضوع و مبتنی بر تحقیقات گذشته صورت می‌گیرد و محقق کدها را بر اساس تئوری یا چارچوب نظری مشخصی انتخاب می‌کند و علائم، شاخص‌ها و شواهدی را که با این تئوری حمایت می‌شوند شناسایی و کدگذاری می‌کند. کدهای مرتبط با هر مضمون نیز از فرضیات و مؤلفه‌های تئوری مورد نظر استخراج می‌شود. بررسی ادبیات نظری، درک مناسبی جهت شناسایی مضامین فراهم می‌کند. کدهایی که توسط سایر پژوهشگران به کار رفته و نتایج تحقیقات آن‌ها کمک مستقیمی به توسعه کدها می‌کند. گاهی مجموعه‌ای از یافته‌ها و فرضیات مطرح در تحقیقات گذشته، مؤلفه‌های مفیدی برای تهیه کدها در اختیار محقق قرار می‌دهد (بویاتریس، ۱۹۹۸: ۳۷ به نقل از باوری، ۱۳۹۲).

روش تحلیل مضمون صورت گرفته در این پژوهش از آن جهت که مبتنی بر یک چارچوب مفهومی پیشینی است و مؤلفه‌های حاصل از مضامین موجب تکمیل چارچوب مفهومی پیشینی شده‌اند، تحلیل مضمون قیاسی است.

یافته‌های پژوهش

چارچوب نهایی به‌دست‌آمده در این پژوهش شامل ۱۲ بعد اصلی و ۱۰۸ مؤلفه است. ابعاد اصلی ارزیابی شفافیت مجلس شورای اسلامی در شکل ۳ بیان شده‌اند.

شکل ۳ ابعاد نهایی چارچوب ارزیابی شفافیت مجلس شورای اسلامی

«شفافیت اطلاعات تعارض منافع نمایندگان» به بررسی مؤلفه‌هایی می‌پردازد که عدم شفافیت در آن‌ها موجب ایجاد یا تشدید موقعیت‌های تعارض منافع برای نمایندگان خواهد شد و به تبع احتمال ارتکاب فساد بالا رود. اگرچه قرارگیری در موقعیت تعارض منافع فساد نیست و شخصی که در موقعیت تعارض منافع قرار می‌گیرد مفسد نیست، اما با ایجاد قواعدی نظیر شفافیت می‌توان موقعیت‌های تعارض منافع را مدیریت کرد و از بروز فساد جلوگیری کرد (مرتب

و همکاران، ۱۳۹۹). اموال و دارایی‌های نمایندگان یا مشاغل فعلی یا پیشین آن‌ها، سهامداری و شرکت‌داری نمایندگان، هدایای دریافتی و حتی تعلق آن‌ها به احزاب مختلف، از جمله مواردی است که می‌توانند نمایندگان را در موقعیت تعارض منافع قرار دهند و آشکارسازی آن‌ها به مدیریت این موقعیت‌ها کمک می‌کند.

«شفافیت در عملکرد نمایندگان» به شفافیت در فعالیت‌های شاخص نمایندگی می‌پردازد. فعالیت‌هایی که یک نماینده در دوران نمایندگی خود موظف به پیگیری و انجام آن‌ها از طرف مردم است. حضور فعال در جلسات کمیسیون‌ها و صحن علنی، شرکت در رأی‌گیری، تقاضای استیضاح و هدف آن، طرح‌های ارائه‌شده به وسیله نمایندگان به مجلس و ... از جمله فعالیت‌های مهمی است که هر نماینده به نمایندگی از مردم در مجلس به آن مشغول است. شفافیت در این‌گونه موارد موجب می‌شود که مردم به‌طور دقیق بتوانند عملکرد و کیل خود در مجلس شورای اسلامی را رصد کرده و نسبت به تصمیمات اتخاذشده توسط نماینده سؤال کنند و تلاش کنند تا نماینده خود را در قبال تصمیماتش پاسخگو نگاه دارند. رزومه، سوابق و اظهارنامه تعارض منافع، عضویت‌ها و حضور و غیاب، اظهارنظرها، امضاها آراء نمایندگان، مکاتبات اداری، نظام مالی و مخارج و همچنین هزینه‌های دفاتر نمایندگان، از جمله مؤلفه‌هایی عملکردی نمایندگان است که به پیشنهاد الماسی و همکاران (۱۳۹۷) شفاف‌سازی آن‌ها از طرف نمایندگان ضروری است.

«شفافیت کمیسیون‌های پارلمان» به شفافیت در عملکرد و فرایندهای کمیسیون‌های پارلمان به عنوان یک موجودیت مستقل می‌پردازد. اصلی‌ترین تغییر و تحولات در طرح‌ها و لوایح در کمیسیون‌های پارلمان ایجاد می‌شود، لذا همواره نقش مهمی در فرایند قانون‌گذاری در هر پارلمانی را دارند. آگاهی از دستور جلسات، مشروح مذاکرات، تقویم کاری، ترکیب و اعضای هر جلسه کمیسیون، اسناد و مدارک مربوط به هر جلسه و ... از جمله مواردی است که موجب می‌شود پیگیری تغییرات اعمال‌شده به روی قوانین برای مردم و خبرنگاران تسهیل شود. اصل شصت و نهم قانون اساسی بیان می‌دارد: «مذاکرات مجلس شورای اسلامی باید علنی باشد و گزارش کامل آن از طریق رادیو و روزنامه رسمی برای اطلاع عموم منتشر شود» (قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۸). اطلاق این اصل در علنی بودن کلیه مذاکرات مجلس شورای اسلامی نشان از آن دارد که مراد قانون‌گذاران کلیه مذاکرات مجلس شورای اسلامی است و نه صرفاً مذاکرات صحن علنی مجلس. لذا با توجه به اطلاق این اصل می‌توان ارائه مشروح مذاکرات کمیسیون‌های مجلس شورای اسلامی را نیز مطالبه کرد.

«شفافیت فراکسیون‌های مجلس» نحوه عملکرد فراکسیون‌های مجلس را بررسی می‌کند. در هر دوره از مجلس شورای اسلامی تعداد زیادی از فراکسیون‌های مختلف با موضوعات گوناگونی

تشکیل می‌شوند، به هرکدام بودجه‌ای اختصاص داده می‌شود و در اوایل دوره جلساتی را تشکیل می‌دهند ولی میزان اثرگذاری آن‌ها در فرایند قانون‌گذاری یا نظارت بر قوانین همواره مورد سؤال واقع شده است. با ایجاد شفافیت در برنامه‌ها و وظائف، اهداف تشکیل، بودجه اختصاص یافته و عملکرد مالی هرکدام می‌توان نظارت مؤثرتر و کاراتری نسبت به فراکسیون‌های مجلس ایجاد کرد.

«شفافیت صحن علنی پارلمان» همانند مؤلفه شفافیت کمیسیون‌های پارلمان، به بررسی شیوه عملکرد جلسات صحن علنی و آشنایی با فرایندهای موجود در آن می‌پردازد. جلسات صحن علنی پارلمان به عنوان مکانی که تمامی نمایندگان می‌توانند به روی طرح‌ها و لوایح و دیگر موضوعات مهم کشوری نظرات خود را بیان کنند و در تغییرات و اصلاح قوانین اثر بگذارند، جایگاه بسیار مهم و اثرگذاری را به خود اختصاص داده است. پخش زنده جلسات صحن علنی، انتشار مشروح مذاکرات صحن علنی (که بر اساس اصل شصت و نهم قانون اساسی منتشر می‌شود، اما با تأخیر)، انتشار تقویم کاری، لوایح، استیضاح و تحقیق و تفحص و ... از مواردی است که رصد عملکرد نمایندگان و مجلس را به طور کل برای مردم و خبرنگاران جامعه فراهم می‌سازد. انتشار مشروح آرای نمایندگان به طرح‌ها از جمله مؤلفه‌های مهمی است که در تحقیقات گوناگون (بهرامی و همکاران، ۱۳۹۹ و الماسی و همکاران، ۱۳۹۷) به اهمیت آن و تجربیات دیگر کشورها در این زمینه پرداخته شده است.

«شفافیت طرح‌ها» به بررسی اقدامات پارلمان در شفاف‌سازی فرایند رسیدگی به طرح‌ها و لوایح تا در جریان قرار گرفتن آن‌ها برای تبدیل شدن به قوانین کشور می‌پردازد. از جمله این مؤلفه‌ها می‌توان به شفافیت در اسناد پشتیبان هر طرح، شفافیت در پیش‌نویس طرح‌ها و در دسترس قرار گرفتن به موقع آن‌ها برای مردم اشاره کرد.

«شفافیت در لابی‌گری» به شفاف‌سازی جلسات لابی‌گران و مسائل متناظر با آن‌ها می‌پردازد. شفافیت در اسناد ارائه‌شده توسط لابی‌گران برای تأثیرگذاری بر تصمیمات نمایندگان، شفافیت در اسامی نمایندگان سازمان‌های دولتی و خصوصی که برای اعمال نظر خود به پارلمان می‌آیند و همچنین وجود سازوکارهای ثبت و نظارت بر لابی‌گران از جمله مؤلفه‌های این بعد است. برای مثال در حال حاضر نزدیک به ۴۵۰۰ لابی‌کننده در پارلمان آلمان نام خود را ثبت کرده‌اند که اطلاعات آن‌ها با جزئیات به روی اینترنت ثبت شده است و همه می‌توانند اسامی لابی‌کنندگان، همراه با حوزه تخصصی آن‌ها را ببینند. لابی‌کنندگان بعد از ثبت نام کارت مخصوص لابی‌گری دریافت می‌کنند و تنها در حوزه‌ای خاص با تعداد خاصی از نمایندگان می‌توانند جلسه بگذارند و تمامی اطلاعات و موضوعات جلسات خود با نمایندگان را نیز باید افشا

کنند. در حال حاضر نزدیک به ۱۵۰۰۰ لابی‌کننده در پارلمان اروپا ثبت نام کرده‌اند (Prasojo, 2009: 23).

«شفافیت امور اداری پارلمان» به اقداماتی که پارلمان باید در جهت شفاف‌سازی و ارائه اطلاعات پارلمانی به مردم انجام دهد می‌پردازد. در این بعد به مؤلفه‌هایی پرداخته شده است که نمایندگان در انتشار اطلاعات پارلمانی نقشی ندارند و ساختار اداری پارلمان است که باید بستر را برای شفافیت بیشتر و مشارکت مردم فراهم کند. انتشار اسناد راهنما برای حضور مردم در جلسات کمیسیون‌ها و صحن علنی، انتشار هزینه‌ها و مسائل مالی پارلمان، انتشار اسامی کارکنان و حقوق و مزایای آن‌ها، انتشار اطلاعات قراردادهای پارلمان، انتشار نتایج تحقیق و تفحص و ... از جمله این مؤلفه‌ها است.

«شفافیت در انتخابات مجلس» به بررسی شفافیت قبل از حضور نمایندگان در مجلس شورای اسلامی می‌پردازد. درآمد و منابع مالی نمایندگان مجلس برای شرکت در انتخابات مجلس شورای اسلامی وعده‌هایی که به مردم داده می‌شود، هزینه‌های تبلیغاتی نامزدها از جمله مواردی است که پنهان کاری و عدم شفافیت در آن‌ها موجب می‌شود رانت‌ها و فسادهای بزرگی برای رسیدن به نمایندگی مجلس شکل گیرد.

«شفافیت نهادهای مرتبط با مجلس» به بررسی و ایجاد شفافیت در نهادهای مرتبط با مجلس شورای اسلامی می‌پردازد. برای ایجاد پارلمانی شفاف و شیشه‌ای که بتوان عملکرد آن را به‌طور کامل و با دقت رصد کرد نیاز است تا سازمان‌های وابسته به پارلمان نیز قابل بررسی گردند. دو نهاد مهم مرتبط با مجلس شورای اسلامی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی و دیوان محاسبات کشور هستند. انتشار اطلاعات وضعیت مالی و هزینه‌کرد هر کدام، قراردادهای کارمندان و حقوق و مزایای آن‌ها و شفافیت در عملکرد و برنامه آتی آن‌ها از جمله مواردی است که می‌تواند زمینه‌های نظارت عمومی بر این نهادها را فراهم سازد.

«مشارکت شهروندان» به بررسی شیوه‌های نظارت مردم بر مجلس و نقش‌آفرینی آن‌ها در فرایندهای قانون‌گذاری می‌پردازد. امکان حضور مردم در جلسات غیرمحرمانه صحن علنی و کمیسیون‌ها، ایجاد سامانه‌هایی برای مشارکت مردم و استفاده از نظرات آن‌ها در تدوین و اصلاح پیش‌نویس قوانین و همچنین فراهم نمودن امکان انتقال مستقیم دغدغه‌ها و مشکلات مردم به دستور کار مجلس با استفاده از سامانه‌های عریضه‌نویسی از مشخصات و ملاک‌های پارلمان شفاف است که ارتباط خود را با مردم به‌طور وثیقی حفظ کرده است.

«کیفیت اطلاعات پارلمانی» به بررسی نحوه ارائه داده‌های پارلمانی توسط پارلمان‌ها می‌پردازد. امروزه انتشار داده‌هایی که نتوان از آن‌ها مجدداً برای تحلیل‌های فنی استفاده کرد و

به عبارتی مجدداً قابل استفاده نباشند و یا به صورتی ارائه شوند که ماشین خوان نباشند را شفافیت نمی‌نامند. انتشار داده‌های پارلمانی با کیفیت و استانداردهای به‌روز علی‌الخصوص استانداردهای ارائه داده «داده باز» یکی از اساسی‌ترین مؤلفه‌های پارلمان شفاف است. داده‌ها باید به‌گونه‌ای به مردم عرضه شوند که قابل فهم، قابل استفاده مجدد و در فرمت‌های مختلف باشند تا به‌راحتی بتوان از آن‌ها استفاده کرد و هدف اصلی شفافیت که نظارت و پاسخگو نگاه داشتن نمایندگان نسبت به منافع مردم است، محقق گردد.

در جدول ۵ ابعاد و مؤلفه‌های شفافیت که در این پژوهش شناسایی شده، ارائه شده است.

جدول ۵. ابعاد و مؤلفه‌های چارچوب نهایی ارزیابی شفافیت مجلس شورای اسلامی

مؤلفه‌ها	ابعاد
انتشار حقوق و مزایای نمایندگی	شفافیت اطلاعات تعارض منافع نمایندگان
انتشار حقوق و مزایای دریافتی نمایندگان از محل غیر نمایندگی	
انتشار شغل‌های کنونی و پیشین نماینده	
انتشار اطلاعات اموال و دارایی‌های نمایندگان	
انتشار اطلاعات هدایای دریافتی نمایندگان	
انتشار اطلاعات وابستگی‌های حزبی نمایندگان	شفافیت عملکرد نمایندگان
انتشار اطلاعات سفرها، مزایای مسافرتی و هزینه سفرها	
انتشار اطلاعات هزینه‌ها	
ثبت و اعلام عمومی مواضع، صحبت‌ها، جهت‌گیری‌ها، سخنرانی‌ها، ...	
ثبت و انتشار اسامی مهمانان نماینده	
انتشار طرح‌های ارائه‌شده به‌وسیله نماینده به مجلس	
انتشار حضور و غیاب و تأخیر نماینده در صحن علنی و کمیسیون‌ها	
انتشار میزان مشارکت نماینده در رأی‌گیری‌های صحن علنی و کمیسیون‌ها	
ثبت و انتشار متن و مشخصات تذکرات نماینده در صحن و کمیسیون	
ثبت و انتشار متن و مشخصات سؤالات نماینده در صحن و کمیسیون	
ثبت و انتشار متن، مشخصات و هدف نماینده از تقاضای استیضاح	
ثبت و انتشار متن و مشخصات و هدف نماینده از تقاضای تحقیق و تفحص	
ثبت و انتشار وام‌های اخذشده توسط نماینده برای توسعه حوزه انتخابیه خود	
ثبت و انتشار کلیه مکاتبات دفتر نماینده	

ادامه جدول ۵. ابعاد و مؤلفه‌های چارچوب نهایی ارزیابی شفافیت مجلس شورای اسلامی

مؤلفه‌ها	ابعاد
اعلام دستور جلسه و تقویم کاری کمیسیون‌ها	شفافیت کمیسیون‌های مجلس
انتشار فهرست و مشخصات مهمانان جلسات کمیسیون	
انتشار مشروح مذاکرات جلسات کمیسیون‌ها	
متن و مشخصات سؤالات مطرح شده در جلسات کمیسیون	
پخش زنده (تلویزیونی و اینترنتی) و آرشیو ویدئوهای جلسات کمیسیون‌ها	
انتشار آراء نمایندگان به طرح‌ها و لوایح	
انتشار مشروح مصوبات جلسات کمیسیونی	
انتشار و تبیین کارکردها و اختیارات هر کدام از کمیسیون‌های مجلس	
انتشار ملاک‌ها و شاخص‌های عضویت در هر کمیسیون مجلس	
انتشار دلایل عضویت هر نماینده در کمیسیون مربوطه	
انتشار اسناد و مدارک مربوطه به هر جلسه از کمیسیون‌های مجلس	
انتشار خلاصه رسمی جلسات کمیسیون‌ها	
انتشار ترکیب و اعضای هر جلسه کمیسیون‌ها و مسئولیت‌های هر کمیسیون	
انتشار میزان هزینه کرد هر کمیسیون به تفکیک	
انتشار اطلاعات عملکرد نظارتی کمیسیون‌ها بر دستگاه‌های اجرایی	شفافیت فراکسیون‌ها
انتشار فهرست وظائف و اهداف تشکیل هر کدام از فراکسیون‌های مجلس	
انتشار تعداد، خلاصه و برنامه‌های هر کدام از فراکسیون‌ها	
انتشار گزارش عملکرد مالی هر فراکسیون	شفافیت صحن علنی مجلس
اعلام دستور جلسه و تقویم کاری	
انتشار اطلاعات محل نشست نمایندگان	
انتشار مشروح مذاکرات صحن علنی	
وجود کانال تلویزیونی مجلس برای پخش زنده صحن علنی	
پخش زنده اینترنتی و آرشیو ویدئوهای صحن علنی در وبسایت مجلس	
پخش زنده صوت مذاکرات صحن علنی مجلس از رادیو	
انتشار آراء نمایندگان در صحن علنی به طرح‌ها و لوایح، تقاضای استیضاح و تحقیق و تفحص	
انتشار نتایج تحقیق و تفحص	
انتشار خلاصه رسمی جلسات صحن علنی	
ثبت و انتشار متن و مشخصات تذکرات	
ثبت و انتشار متن و مشخصات سؤالات	

ادامه جدول ۵. ابعاد و مؤلفه‌های چارچوب نهایی ارزیابی شفافیت مجلس شورای اسلامی

مؤلفه‌ها	ابعاد
انتشار اصلاحات صورت گرفته بروی طرح‌ها	شفافیت طرح‌ها
انتشار اسناد پشتیبان هر طرح	
فهرست جامع وضعیت طرح‌ها و لوایح (نقشه قوانین)	
انتشار پیش‌نویس قوانین به‌صورت برخط	
انتشار چک لیست‌های انطباق طرح‌ها با آیین‌نامه داخلی مجلس	شفافیت لابی‌گری
انتشار خلاصه جلسات نمایندگان و لابی‌گران	
انتشار اسناد لابی‌گران برای اثرگذاری بر فرایندهای قانون‌گذاری	
وجود سازوکار ثبت و نظارت لابی‌گران در مجلس	
انتشار اسامی نمایندگان دستگاه‌های دولتی و یا شرکت‌های خصوصی وارد شده به مجلس	شفافیت امور اداری مجلس
انتشار اطلاعات مالی، هزینه‌ها و بودجه مجلس	
انتشار لیست‌های خرید و خرید خدمات	
انتشار چارت سازمانی مجلس و مسئولیت‌ها	
انتشار حقوق و مزایای کارمندان مجلس	
انتشار مسیرهای مشخص دسترسی به کارکنان شاخص در مجلس	
انتشار راهنمای مسیر ارتباطی مؤثر با کلیه نمایندگان	
وجود دفاتر خدمات و ارتباطات محلی با شهروندان	
انتشار اهداف و برنامه‌های توسعه‌ای مجلس	
انتشار اطلاعات قراردادهای مجلس	
انتشار اطلاعات مشاوران نمایندگان در حوزه‌های مختلف	
وجود و انتشار اسناد ساختار و رویه‌های داخلی مجلس	
وجود و شفافیت سازوکارهای آموزش برای نمایندگان و انتشار اطلاعات میزان آموزش هر نماینده	
انتشار نتایج تحقیق و تفحص مجلس	
شفافیت در سازوکار اجرای قانون نظارت بر رفتار نمایندگان	
انتشار بودجه تخصیص‌یافته و عملکرد مالی اداره تنقیح قوانین	
انتشار منظم گزارش عملکرد مجلس و انطباق آن با آیین‌نامه داخلی	
وجود نهادی درون مجلس برای پیگیری شفافیت اطلاعات مجلس	
انتشار منابع مالی برای هزینه‌های تبلیغاتی احزاب و نامزدها	شفافیت انتخابات مجلس
انتشار فهرست کامل و جزئی هزینه‌کردهای تبلیغاتی احزاب و نامزدها	
انتشار و ثبت وعده‌های احزاب و نامزدها برای انتخابات مجلس	
انتشار اهداف و اسناد نحوه انتخاب نامزدهای انتخاباتی هر حزب	

ادامه جدول ۵. ابعاد و مؤلفه‌های چارچوب نهایی ارزیابی شفافیت مجلس شورای اسلامی

مؤلفه‌ها	ابعاد
انتشار قراردادهای کلیه پروژه‌های علمی	شفافیت مرکز پژوهش‌های مجلس
گزارش‌های بودجه و هزینه‌ها	
انتشار اطلاعات تعداد کارکنان، محققان، حقوق و مزایای آنها	
انتشار هزینه‌کردها و بودجه تخصیص داده‌شده	شفافیت دیوان محاسبات
انتشار تعداد کارکنان، محققان و حقوق و مزایای آنها	
انتشار قراردادهای برنامه‌های در دستور کار	
گزارش‌ها و آراء صادره	کتابخانه و مرکز اسناد
انتشار هزینه‌کردها و بودجه تخصیص داده‌شده	
انتشار تعداد کارکنان، محققان و حقوق و مزایای آنها	
انتشار قراردادهای	مرکز تحقیقات اسلامی
انتشار هزینه‌کردها و بودجه تخصیص داده‌شده	
انتشار تعداد کارکنان، محققان و حقوق و مزایای آنها	
انتشار قراردادهای	مشارکت شهروندان
امکان حضور مردم در صحن علنی و جلسات کمیسیون‌ها	
امکان نظرخواهی از مردم در تدوین، اصلاح و تکمیل پیش‌نویس قوانین	
حمایت و ارتباط مجلس از سازمان‌های مردمی ناظر بر مجلس	کیفیت اطلاعات مجلس
وجود نهادهای برای آموزش شهروندان برای مشارکت در مجلس	
وجود سامانه عریضه‌نویسی الکترونیکی	
وجود سامانه عریضه‌نویسی الکترونیکی	کیفیت اطلاعات مجلس
هزینه‌دار نبودن دسترسی شهروندان به اطلاعات مجلس	
وجود سیاست‌های مشخص برای شفافیت داده و اطلاعات مجلس و سیاست‌های محرمانگی	
وجود مجوزهای دسترسی باز و آزاد به داده‌های مجلس	
انتشار اطلاعات مجلس با فرمت‌های استاندارد و ماشین‌خوان	
وجود سرویس‌های انتشار اخبار و تحولات مجلس	
وجود اسناد راهنما برای نحوه دسترسی شهروندان به اطلاعات مجلس	
وجود سیاست بهره‌گیری از زبان ساده در قانون‌نویسی	
وجود خلاصه‌ای از قوانین به زبان ساده	
ایجاد نرم‌افزارهای نسخه موبایل دریافت اطلاعات مجلس	
وجود پرتال داده باز مجلس	

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

در این پژوهش تلاش شد تا پس از بررسی تجربیات جهانی در زمینه چارچوب‌های شفافیت پارلمانی، چارچوبی بومی با نگاه به شرایط و اقتضانات مجلس شورای اسلامی ایجاد شود. در این تحقیق با بررسی چارچوب‌های مختلف ارزیابی شفافیت پارلمانی از کشورهای مختلف جهان و

سپس با بررسی و تشکیل گروه کانونی و برگزاری چندین مصاحبه، چارچوبی بومی از معیارهای ارزیابی شفافیت مجلس شورای اسلامی با ۱۲ بعد و ۱۰۸ مؤلفه، تشکیل شد.

در میان ابعاد شناسایی شده، برخی از ابعاد جهت اجرا و پیگیری از اهمیت بیشتری برخوردارند. کمیسیون‌های مجلس مهم‌ترین بخش برای بررسی و اصلاح و تنظیم قوانین در مجلس هستند. اصلی‌ترین تغییرات و ملاحظات بر روی طرح‌ها و لوایح در کمیسیون‌های مجلس صورت می‌گیرد و اتفاقاً یکی از غیرشفاف‌ترین قسمت‌های این سیستم قانون‌گذاری، همین بخش است. تغییرات و تحولاتی که بروی طرح‌ها و لوایح در کمیسیون‌های مجلس صورت می‌گیرد بسیار گسترده است و گاهی اهداف نگارندگان آن‌ها تحت‌الشعاع قرار می‌گیرد. با این حال، گفتگوی نمایندگان در کمیسیون‌ها، آرای آن‌ها، حضور و غیاب آن‌ها در جلسات کمیسیون و ... در مجلس شورای اسلامی شفاف نیست.

با توجه به قوانین فعلی مجلس شورای اسلامی و بدون نیاز به وضع قوانین جدید در آیین‌نامه داخلی مجلس، می‌توان برخی از این ابعاد و مؤلفه‌ها را اجرایی کرد که صرفاً نیاز به همت و اراده نمایندگان مجلس شورای اسلامی دارد. از جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- حقوق، مزایا و هزینه‌های نمایندگان؛
- انتشار اطلاعات هدایای دریافتی؛
- حضور و غیاب نمایندگان در جلسات صحن و کمیسیون‌ها؛
- میزان مشارکت نمایندگان در رأی‌گیری‌ها؛
- متن و مشخصات سؤالات نمایندگان؛
- مشروح مذاکرات کمیسیون‌ها.

برای استفاده نهایی و عملیاتی از این پژوهش، باید پژوهش‌های دیگری در جهت اولویت‌بندی این مؤلفه‌ها، وزن‌دهی و نهایتاً تشکیل یک مدل برای ارزیابی و نمره‌دهی میزان شفافیت مجلس شورای اسلامی انجام شود تا پس از آن بتوان میزان شفافیت مجلس شورای اسلامی را با دیگر پارلمان‌های جهان از این منظر مورد مقایسه قرار داد.

مآخذ

- الماسی، مجید، مرتب، یحیی، علیزاده، محمدرضا (۱۳۹۷). شفافیت ۱. شفافیت آراء نمایندگان پارلمان. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. قابل دسترسی در <http://rc.majlis.ir/fa/report/show/1109396> (۱۴۰۰/۶/۲۰).
- بهرامی، محمدباقر، اکبرزاده، فریدون، شهبابی، روح‌الله، جلال‌پور، شیوا (۱۳۹۹). نقش شفافیت آراء نمایندگان در کارآمدی فرایند قانون‌گذاری پارلمان‌های اتحادیه اروپا، انگلستان، ایتالیا و ایران. فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل، سال ۱۳، شماره ۵۰، ۷۱-۱۰۱.
- دلاورپور اقدم، مصطفی (۱۳۹۴). پارلمان و حقوق شهروندی (۱) شیوه‌های نظارت همگانی بر فعالیت نمایندگان. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. قابل دسترسی در <http://rc.majlis.ir/fa/report/show/956628> (۱۴۰۰/۶/۲۰).
- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۲). لغت‌نامه دهخدا. تهران: موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران.
- سعید، پدram، رحمانی‌زاده دهکردی، حمیدرضا (۱۳۸۱). شفاف‌سازی و پاسخگویی در نهادهای رسمی. مجلس و راهبرد، سال ۹، شماره ۳۶، ۸۵-۹۶.
- شعبانی، قاسم (۱۳۹۱). حقوق اساسی و ساختار حکومت جمهوری اسلامی. تهران: انتشارات اطلاعات.
- شفافیت برای ایران (۱۳۹۵). نقشه شفافیت مجلس شورای اسلامی. قابل دسترسی در <https://b2n.ir/s94432> (۱۴۰۰/۶/۲۰).
- عابدی جعفری، حسن، تسلیمی، محمدسعید، فقیهی، ابوالحسن، شیخ‌زاده، محمد (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی. اندیشه مدیریت راهبردی، سال ۵، شماره ۲، ۱۵۱-۱۹۸.
- عبدالحسین‌زاده، محمد، ثنائی، مهدی (۱۳۹۴). تبیین مفهوم و کاربرد شفافیت در عرصه حکمرانی و اداره امور دولتی. نخستین کنفرانس ملی مدیریت دولتی ایران. تهران، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران. قابل دسترسی در <https://civilica.com/doc/531146> (۱۴۰۰/۶/۲۰).
- عمید، حسن (۱۳۸۱). فرهنگ فارسی عمید. تهران: انتشارات دانشگاه امیرکبیر.
- مرتب، یحیی، کشفی‌نیا، وحید، عباسی، مصطفی، واثقی، محمد، فلاحیان، مهدی (۱۳۹۹). تعارض منافع در بخش عمومی. تهران: انتشارات شفافیت و پیشرفت.

هاشمی، سید محمد، عدالت‌جو، اعظم (۱۳۹۰). مطالعه تطبیقی نظارت بر انتخابات پارلمان در ایران و انگلستان، فصلنامه تحقیقات حقوقی آزاد، سال ۴، شماره ۱۱، ۱۹۹-۲۴۳.

یآوری، وحید (۱۳۹۱). طراحی چهارچوب مفهومی مدیریت عملکرد سازمانی برای سازمان اوقاف و امور خیریه. پایان‌نامه منتشر نشده دکتری، دانشگاه علامه طباطبائی.

یآوری، وحید، مرتب، یحیی (۱۳۹۵). بررسی چگونگی کارآمدسازی پایش و نظارت بر خیریه‌ها مبتنی بر رویکرد شفافیت. اولین همایش ملی خیر ماندگار (مطالعه و ارزیابی امور خیر در ایران). تهران، بنیاد خیریه آلاء، قابل دسترسی در <https://civilica.com/doc/624194> (۱۴۰۰/۶/۲۰).

- African Commission on Human, & Peoples' Rights. (2002). *Declaration of Principles on Freedom of Expression in Africa*. African Commission on Human and Peoples' Rights.
- Asian Development Bank. (1995). *Governance: Sound Development Management*. Available at <https://www.adb.org/documents/governance-sound-development-management> (2021/9/11).
- Balkin, J. M. (1999). How mass media simulate political transparency. *Journal for Cultural Research*, 3(4), 393-413.
- Beetham, D. (2007). *Parliament and democracy in the twenty-first century: A guide to good practice*. Geneva: Inter-Parliamentary Union. Available at <https://www.ipu.org/resources/publications/handbooks/2016-07/parliament-and-democracy-in-twenty-first-century-guide-good-practice> (2021/9/11).
- Bellver, A., & Kaufmann, D. (2005). Transparenting transparency: Initial empirics and policy applications. Transparency & Integrity Conference. *International Monetary Fund (IMF)*. Available at <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.808664> (2021/9/11).
- Bobonis, G. J., Gertler, P. J., Gonzalez-Navarro, M. & Nichter, S. (2019). *Government transparency and political clientelism: Evidence from randomized anti-corruption audits in Brazil*. Caracas: CAF. Available at <http://scioteca.caf.com/handle/123456789/1463> (2021/9/11).
- Center for Research Transparency and Accountability (CRTA). (2014). *Parliamentary Openness Index: Serbia & Region*. Available at <https://crtars/wp-content/uploads/2018/03/Parliamentary-Openness-Index-Serbia-and-the-Region-2014.pdf> (2021/9/11).
- Center for Research Transparency and Accountability (CRTA). (2016). *Parliamentary Openness Index: Serbia & Region*. Available at <https://crtars/en/index-of-parliamentary-openness-serbia-and-region-2016> (2021/9/11).

- Center for Research Transparency and Accountability (CRTA). (2017). Parliament Openness in the Region and in Serbia in 2017: Recommendations for the Improvement of the Current State Available at <http://cрта.rs/wp-content/uploads/2018/11/CRTA-Parliament-in-the-region-and-in-Serbia-2018.pdf> (2021/9/11).
- Center for Research Transparency and Accountability (CRTA). (2018). Parliament Openness in the Region and in Serbia in 2018: Recommendations for the Improvement of the Current State. Available at <https://cрта.rs/en/parliamentary-openness-in-serbia-and-in-the-region-in-2018> (2021/9/11).
- Drabek, Z., & Payne, W. (2002). The impact of transparency on foreign direct investment. *Journal of Economic Integration*, 17(4), 777-810.
- Heald, D. A. (2006). Varieties of transparency. In *Transparency: The Key to Better Governance?: Proceedings of the British Academy 135* (pp. 25-43). United Kingdom: Oxford University Press.
- Holzner, B., & Holzner, L. (2006). Transparency in global change: The vanguard of the open society University of Pittsburgh Press.
- Jędrzejowska, I. (2012). Democratic scrutiny, transparency, and modalities of vote in the National Parliaments of the Member States and in the European Parliament. European Parliament. Available at [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2012/462506/I_POL-AFCO_NT\(2012\)462506_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2012/462506/I_POL-AFCO_NT(2012)462506_EN.pdf) (2021/9/11).
- Jiménez González, J. L., & Albalade, D. (2018). Transparency and local government corruption: what does lack of transparency hide?. *European Journal of Government and Economics*, 7(2), 106-122.
- Kassem, T. (2017). Assessment of the Role of Egypt's 2015 Parliament in Promoting Democracy and Good Governance. *International Journal of Political Science, Law and International Relations (IJPSLIR)*, 7(4), 19-36.
- Lafe, A. S., & Shahini, L. (2019). The impact of transparency in the fight against corruption. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 10(5), 47-53.
- Mendel, T. (2005). *Parliament and access to information: Working for transparent governance* (No. 33639, pp. 1-87). The World Bank. Available at <https://documents.worldbank.org/en/publication/document-reports/documentdetail/704531468139797130/parliament-and-access-to-information-working-for-transparent-governance> (2021/9/11).

- Mandelbaum, G. A. (2012). Strengthening parliamentary accountability, citizen engagement, and access to information: A global survey of parliamentary monitoring organizations, *Natinoal Democratic Institute & World Band Institute*. Available at <https://www.ndi.org/sites/default/files/governance-parliamentary-monitoring-organizations-survey-september-2011.pdf> (2021/9/11).
- Mitchell, R. B. (1998). Sources of transparency: Information systems in international regimes. *International Studies Quarterly*, 42(1), 109-130.
- Oniani, G., Sajaia, L., Topouria, G., Tatanashvili, T., & Chikhladze, G. (2016). Benchmarking Analysis of Openness and Transparency of the Parliament of Georgia: Based on the Declaration of Parliamentary Openness. Transparency International Georgia. Available at: <https://www.transparency.ge/en/post/report/benchmarking-analysis-performance-parliament-georgia-based-declaration-parliamentary-openness> (2021/9/11).
- OpeningPaliament.org. (2012). Declaration of parliamentary openness. Available at <http://openingparliament.org/declaration> (2021/9/11).
- OpenParlData.org. (2016). Legislative Openness Data Explorer. Available at <https://beta.openparldata.org> (2021/9/11).
- Park, H., & Blenkinsopp, J. (2011). The roles of transparency and trust in the relationship between corruption and citizen satisfaction. *International Review of Administrative Sciences*, 77(2). 254-274.
- Parliamentary Confederation of the Americas (COPA). (2011). The contribution of parliaments to democracy: Benchmarks for the parliaments of the Americas. *Québec Secretariat of COPA*. Available at: <http://www.copa.qc.ca/eng/assembly/2011/documents/DOC-CDP-criteres-a-VF.pdf> (2021/9/11).
- Parsojo, E. (2009). *Handbook on transparency and accountability of parliament*. United Nations Development Program (UNDP) & House of Representatives of the Republic of Indonesia (DPR RI).
- Transparency International. (2021). *Transparency definition*. Available at <https://www.transparency.org/en/corruptionary/transparency> (2021/9/11).
- TransparenciaLegislativa. (2011). Índice latinoamericano de transparencia legislative. Available at: <https://www.transparencialegislativa.org/indice/indice-2011> (2021/9/11).
- TransparenciaLegislativa. (2014). Índice latinoamericano de transparencia legislative. Available at: <https://www.transparencialegislativa.org/indice/indice-2014> (2021/9/11).
- TransparenciaLegislativa. (2016). Índice latinoamericano de transparencia legislative. Available at: <https://www.transparencialegislativa.org/indice/indice-2016> (2021/9/11).

- TransparenciaLegislativa. (2018). Índice latinoamericano de transparencia legislative. Available at: <https://www.transparencialegislativa.org/indice/indice-2018> (2021/9/11).
- TransparenciaLegislativa. (2020). Índice latinoamericano de transparencia legislative. Available at: <https://www.transparencialegislativa.org/indice/indice-2020> (2021/9/11).
- Transparency & Accountability Initiative. (2013). Open government guide. Available at <https://www.transparency-initiative.org/reports/1741/open-government-guide> (2021/9/11).
- Transparency & Accountability Initiative. (2011). Right to Information: A guide to best practice in transparency, accountability and civic engagement across the public sector. Available at (<https://www.transparency-initiative.org/wpcontent/uploads/2017/03/17-right-to-information1.pdf>) (2021/9/11).

